

השופט פוסל ביטוח עצמי – השלכות הרוחב בהספקת מוצרים ומתן שירותים למשקי בית

פרופ' עזרא סדן ופרופ' יקיר פלסנר

12 אוגוסט 2008

1. הרקע:

בפסה"ד של כבוד השופט זכריה כספי, במשפטו של עו"ד ישראל פרי בביהמ"ש המחוזי בתל אביב-יפו מצויה פיסקה המובאת כלשונה להלן. תכניה של פיסקה זו ממלאים תפקיד לא מבוטל בהרשעה של עו"ד פרי בדין. מבחינה כלכלית, יישום דווקני של העומד מאחורי פסקה זו עלול לגרום השלכות רוחב מפליגות ונזק פוטנציאלי משמעותי. זאת, כיוון שפיסקה זו ופסקאות נוספות בפסק הדין עלולות לשמש תשתית רעיונית אשר על יסודה יוטל פסול בהסדרים של "ביטוח עצמי" או "ביטוח פנימי", שהם תופעה שכיחה ונדרשת במשק. אחת הגזרות במרחב השלכות הרוחב היא הגזרה של אספקת מוצרים ומתן שירותים למשקי בית הנדונה בזה.

אולם, לפני שנפרוש את מקצת השלכות הרוחב בגזרה זו, ראוי שנסקור בקצרה את רקע הדברים וזאת בקווים כלליים ביותר, ובתמצות: עו"ד פרי כונן מסגרת ארגונית שאפשרה לישראלים לנצל את ההזדמנות שניתנה בשעתה ע"י ממשלת גרמניה לכל תושבי ישראל להצטרף לתכנית הפנסיה הגרמנית. תושב ישראל אשר ביקש להצטרף לתכנית נדרש לרכוש, רטרואקטיבית, את הזכויות לפנסיה. לא לכל אחד מן המבקשים הפוטנציאליים היו הכספים אשר נדרשו לתשלום מראש עבור זכויות הפנסיה.. למבקש פוטנציאלי כזה הציעה המסגרת הארגונית בראשותו של עו"ד פרי הסכם התקשרות אשר במסגרתו הועמדה לרשותו הלוואה מראש כדי שיוכל לרכוש את הזכויות ולהצטרף לתכנית הפנסיה. את ההלוואה אמור היה הלווה לפרוע מתוך כספי הפנסיה אשר עתיד היה לקבל בבוא

המועד. מאחר שמדובר היה באנשים מבוגרים, נוצר סיכון כי חלקם יעבור מן העולם בטרם פרעו את מלוא חובם. כדי למנוע את הטלת יתרת החוב על היורשים, הוצע למצטרף הלווה הסדר ביטוח על פיו הובטח כי במקרה שיעבור לעולם שכולו טוב לפני שפרע את חובו יהיו יורשיו פטורים מפירעון יתרת החוב.

בפרמיות הביטוח חויבו הלווים, כפי שקורה, למשל, כאשר בנק מבטח לקוח הלווה תמורת משכנתא. הפטור ניתן מראש, תשלומי הפרמיה עמדו לגביה מכספי הפנסיה.

בהתייחס להסדר זה קבע בית המשפט, בפיסקה האמורה (הכרעת-דין, בית המשפט המחוזי בתל אביב-יפו פ 040258/01, 24.20.07, עמוד 10284 שורות 9-16) את הדברים הבאים:

"... כל כוונתו של הנאשם [עו"ד ישראל פרי] הייתה להשיג לקוחות תוך יצירת מראית עין של חברת ביטוח שמבטחת אותם. הטענה שלא נצברו בכיסו רווחים מביטוח הלקוחות היא נכונה במובן הפיסי: הנאשם אכן לא ביטח את הלקוחות ולכן לא צבר רווח מפעילות זו. ואולם, להבנת הלקוחות, וכעולה מן ההסכמים, נוצרה התחייבות לתשלום פרמיות עבור ביטוח. כלומר, לקוחות התחייבו לשלם כסף שסברו, לתומם, כי הם משלמים פרמיות עבור ביטוח. לפיכך, מסקנתי היא שהנאשם, בשונה ממה שטען, נהנה הנאה כלכלית רבה מ"ביטוח" הלקוחות".

בית המשפט קבע, אפוא, בפסק הדין כי ניתן ללווים להבין כי העלויות ששילמו עבור הסדר הביטוח יועברו לחברת ביטוח מתמחה. לסוגיה זו, והשלכותיה על טיב ההסדר שיצר עו"ד פרי, לא נתייחס.

בתחילה, אכן הועברו הפרמיות שנגבו לחברת ביטוח מתמחה. אולם, לאחר זמן נטל עו"ד פרי את הפרמיות הללו והשתמש בהן לביטוח פנימי עצמי. כלומר, הוא נטל על עצמו (ועל המסגרת הארגונית אשר עמד בראשה) את הסיכון והסיכוי הכרוכים במתן ההלוואה. זאת, בידיעה כי אם סך הפרמיות הנגבה יהיה קטן מסך החובות שלא יפרעו, יצא נפסד; ואם המצב יהיה הפוך, יצא נישכר. בדיעבד, על פי החשבון של עו"ד פרי היו סדרי הגודל של סך הפרמיות בהן חויבו הלקוחות נמוכים בחצי מסך החובות שלא נפרעו, והביטוח העצמי הותיר, לטענתו, הפסד משמעותי.

בית המשפט דוחה טענה זו וקובע כי מרכיב הביטוח הותיר בידי עו"ד פרי רווח ולא הפסד. בית המשפט מגיע למסקנה זו לא על יסוד חוות דעת חשבונאית אלטרנטיבית, אלא על יסוד קביעה ברמת העיקרון על פיה "הנאשם ... לא ביטח את הלקוחות". כלומר, הביטוח העצמי ("ביטוח")

במירכאות כפולות בפיסקה המצוטטת לעיל) איננו שריר בעיני בית המשפט. מאחר שהפרמיות לא הועברו לחברת ביטוח מתמחה – לא היה ביטוח שריר.

או בלשון הכללה: **ללא חברת ביטוח מתמחה אין ביטוח שריר.**

על נוסחה זו השוללת את קיומו של הביטוח העצמי או הפנימי, המכונית להלן 'הנוסחה השוללת' מסתמכים 4 מתוך 7 סעיפי הרשעה של עו"ד ישראל פרי בדין. יתר על כן, לנוסחה השוללת עלולות להיות השלכות רוחב מפליגות. השלכות אלה נדונות להלן בהתייחס להספקת מוצרים ומתן שירותים למשקי בית.

2. ספקים ונותני שירות קמעונאים וביטוח עצמי

'הנוסחה השוללת', והדיון להלן מתייחסים לסיכונים ולהסדרי ביטוח במישור העסקאות למשקי הבית. כלומר, איננו עוסקים בסיכונים ובהסדרי ביטוח שאינם נלווים לעסקות, כגון סיכונים הכרוכים באסונות טבע, במלחמות, או בתאונות שלא במסגרת עסקאות, כגון תאונות דרכים. במישור העסקאות מתייחסים 'הנוסחה השוללת' והדיון להלן לגזרה בה פעל עו"ד פרי, קרי, גזרת משקי הבית. כפי שיתברר להלן יש בגזרה זו, שימוש נרחב בהסדרים המהווים הלכה למעשה הסדרי ביטוח עצמי. על מנת להמחיש את הדברים מובאת בזה סקירה של הסדרי ביטוח עצמי במספר פלחי שוק המשרתים את גזרת משקי הבית. הסדרים אלה מוכרים היטב מניסיון החיים היומיומי, וכשהם מצטרפים יחד הם ממחישים בעליל את האבסורד המשקי הגלום באימוץ 'הנוסחה השוללת'.

א. רכיב הביטוח בעסקה אופיינית

בעסקות בין ספקי מוצרים ונותני שירותים למשקי בית מעורב, במידה זו או אחרת, גם רכיב של ביטוח. זאת, אף על פי שהקמעונאים הנדונים בזה אינם מוכרים כמבטחים (כחברות ביטוח) על פי חוק הפיקוח על עסקי ביטוח. אדרבא, עיקר עיסוקם של הספקים ונותני השירותים הנזכרים להלן איננו ביטוח אלא אספקת מוצרים ושירותים ריאליים או שירותים פיננסיים (למעט ביטוח).

תנאים המובילים לביטוח עצמי נוצרים, בין השאר, כאשר לרשות המבטח עומדים – בנוסף לנתונים בדבר הסיכון נשוא הביטוח המצויים ברשות הרבים – גם ממצאים רלוונטיים הנגזרים מניסיונו, לאורך זמן, עם קהל לקוחותיו.

רכיב הביטוח, בהקשר הנדון בזה, בא לידי ביטוי במספר תכונות:

(1) מדובר בלקוחות המשתייכים לקבוצה שמרכיביה הם משקי בית ו/או עסקים קטנים. הגורם הקמעונאי נוטל סיכון באספקת מוצר ו/או מתן שירות ללקוחות המשתייכים לקבוצה כזו. בהתייחס לגורם קמעונאי זה או אחר, ההגדרה בקווים כלליים של קבוצת לקוחות מביאה בחשבון את התכונות והממדים של גורם הסיכון הנוגע בדבר.

(2) כללית, ניתן להבחין בשני אבות לגורמי הסיכון:

I. <u>כשל על צד הביקוש</u> – גורם-אב של סיכון לספק או נותן השירות, הוא כשל אקראי על צד הלקוח, כגון כשל בעמידה בלוח תשלומים.	II. <u>כשל על צד ההיצע</u> – גורם-אב של סיכון הוא כשל אקראי על צד הספק או נותן השירות, כגון כשל בעמידה בתכונות המובטחות של המוצר או השירות, העלול לבוא לידי ביטוי בתביעה של הלקוח כנגד הספק או נותן השירות.

(3) במסגרת העסקה מחייב הספק או נותן השירות את הלקוח בתשלום פרמיה, גלויה או סמויה, ששיעורה נגזר מממדי הסיכון.

(4) כאשר מדובר בביטוח במסלול חיצוני, קרי, באמצעות גורם חיצוני שהוא חברת ביטוח מתמחה, מצטבר סכום הפרמיות בידי גורם חיצוני זה. כאשר מדובר בביטוח במסלול פנימי, קרי, בביטוח עצמי, מצטבר סכום הפרמיות בידי הספק או נותן השירות עצמו, או בידי גורם פנימי לתשלובת עסקית שהספק או נותן השירות הוא חלק ממנה (במקרה זה מתאים הביטוי ביטוח פנימי לארגון או לתשלובת).

- (5) בשני המסלולים, המוטב של רכיב הביטוח הוא הספק עצמו וסכום הפרמיות המצטבר משמש לקיזוז נזקים בגין הסיכון הכרוך במתן השירות או באספקת המוצר נשואי העסקה בין הספק ללקוח.
- (6) כאשר מדובר בכשל על צד הביקוש, כגון בעסקות אשראי, אין מנקודת ראותו של הלקוח כל הבדל בין ביטוח (האשראי) בחברה מתמחה או ביטוח עצמי. הבדל בין שני מסלולי הביטוח, מנקודת ראות הלקוח, עלול להיווצר כאשר מדובר בכשל על צד ההיצע, כגון בעסקות הכפופות לחבות המוצר או לאחריות מקצועית. זאת כיוון שמסלול הביטוח העצמי עלול שלא להבטיח את יכולת הספק או בעל המקצוע לשפות לקוח שנפגע, תבע וזכה בסכום גדול במיוחד.

ב. אשראי למשקי בית - בנקים מסחריים וחברות כרטיסי אשראי

להלן דוגמה של ביטוח עצמי למהדרין המקובל בתחום ההתמחות של **בנק מסחרי הפועל**, בין השאר, כספק אשראי למשקי בית.

פרמיית סיכון – בנק מסחרי המלווה ללקוחותיו קובע שער ריבית ללקוח הכולל פרמיה המתייחסת לסיכון כי מקצת האשראי אשר יקצה הבנק לא יוחזר.

הדברים מפורשים ב- *מידע השנתי על התאגידים הבנקאיים המתפרסם מדי שנה על ידי המפקח על הבנקים בבנק ישראל*. בחוברת לשנים 2002-2006 מוגדר המושג "ריבית רגילה" (עמ' כ"ט) כך:

"ריבית שנקבעה ללקוח, הכוללת ריבית בסיסית **בתוספת פרמיית סיכון** (לפי הערכת הבנק את הלקוח)".

סדר הגודל של הפרמיה נדון בפרסום של יחידת המחקר של הפיקוח על הבנקים משנת 2005 (*דוד רוטנברג, התחרותיות בענף הבנקאות, מאמר לדין 05.02 לוח 11*). פרסום זה מתייחס למחקר רב שנתי של נתוני 16 בנקים מסחריים בישראל בסוף שנות ה-90 וראשית שנות ה-2000. המחקר קובע כי לסיכוני האשראי השפעה מובהקת על שער הריבית ללקוח. המחקר קובע כי משקלה של הפרמיה היווה כ- 6.5% ($\pm 2.5\%$) של שער הריבית ללקוח הכולל את שיעור העמלות ללקוח.

למשל, במחצית שנות ה-2000 חויבו אשראים למשקי בית ועסקים קטנים בשערי ריבית בסדר גודל של כ-12%. בשיעור זה נכללה פרמיית סיכון בסדר גודל של 0.8% (= 12% x 6.5%).

ביטוח עצמי – סכום הפרמיות אשר נגבה על ידי בנק מסחרי מוחזק על ידו ונשמר לזכותו. סכום זה אמור לשפות את הבנק על חובות שלא נפרעו בקבוצת הלקוחות הנוגעת בדבר.

אכן, היחס אשר נרשם בדיווחי הבנקים בשנים האמורות בין ההפרשות על חובות "רעים" של לקוחות שהם משקי בית ועסקים קטנים לבין יתרת האשראי לקבוצת לקוחות זו היה כ-0.8%. כלומר, הפרמיה אשר נקבעה ונגבתה מראש הייתה מסדר הגודל של הפרמיה אשר נדרשה בדיעבד על מנת להבטיח את הבנק במסגרת של הביטוח העצמי.

כידוע, הריבית הנגבית ע"י חברות כרטיסי אשראי עבור אשראי הנלקח באמצעות הכרטיס גבוהה מן הריבית הנגבית ע"י בנק על אשראי דומה. הסיבה העיקרית לפער היא שלרשות חברת כרטיסי האשראי אינו עומד המידע על הלווה שיש לבנק המלווה, וגם אין לה בטחונות דוגמת אלה העומדים לרשות בנק מסחרי אשר הלקוח קשור אליו במספר ערוצים. חברת כרטיסי האשראי נוטלת אפוא סיכון גבוה יותר ממה שנוטל הבנק המסחרי, ומשום כך היא גובה פרמיית סיכון גבוהה משגובה הבנק. הפרמיה הגבוהה יחסית היא זו המסבירה את הפער בין שער הריבית שגובה חברת כרטיסי האשראי לבין שער הריבית שגובה הבנק.

יישום דווקני של ה'נוסחה השוללת' – יישום דווקני במקרה של בנק מסחרי או חברת כרטיסי אשראי המשרתים את אוכלוסיית משקי הבית היה מחייב את הבנק ואת חברת כרטיסי האשראי להעביר פרמיות שנגבו לחברת ביטוח מתמחה. גופים מתמחים בביטוח אשראי למשקי בית אינם בנמצא כלל, אבל אילו היו, והבנקים וחברות האשראי היו מחוייבים לבטח באמצעותם, סביר להניח שהדבר היה מייקר את האשראי ללווים.

ג. חברות השכרה וחכירה

בדומה לבנק המלווה למשק בית וחשוף לסיכון של כשל מצד הלקוח בהחזר החוב, כך חשופים גופים המשכירים או מחכירים למשקי בית כלים או מתקנים, כגון כלי רכב או דירות, לסיכונים של כשל מצד הלקוח.

פרמיית סיכון – למשל, בחברת השכרת רכב עלול כשל אקראי לבוא לידי ביטוי כאשר שוכר מחזיר כלי רכב שניזוק, לאחר תאונה שאירעה במהלך השכירות. על לקוח המבקש לפטור את עצמו כליל מאחריות כספית על נזק מעין זה מטילות חברות השכרת רכב פרמיה.

ביטוח עצמי – חברות השכרה גדולות מחזיקות בידן ושומרות לזכותן את סכום הפרמיות אשר נגבה בהקשר זה (זאת, בשונה מסכום הפרמיות הנגבה לביטוח נזקי צד שלישי).

יישום דווקני של ה'נוסחה השוללת' – במקרה של חברת השכרת רכב המשרתת את אוכלוסיית משקי הבית היה יישום דווקני של ה'נוסחה השוללת' מחייב את החברה להעביר את הפרמיות שנגבו לחברת ביטוח מתמחה. אולם, בשלב זה בהתפתחות השווקים הנוגעים בדבר במדינת ישראל, שיעורי הפרמיה הנדרשים על ידי חברות המתמחות בביטוח כלי רכב גבוהים במידה ניכרת מן הנדרש במסגרת של הביטוח העצמי בחברות השכרה גדולות.

ד. ספקי מוצרים ונותני שירותים למשקי בית – חבות המוצר ואחריות מקצועית

על יצרנים-ספקים או ספקים-יבואנים של מוצרים למשקי בית וללקוחות אחרים מוטלת אחריות (חבות מוצר) על נזקים העלולים להיגרם ללקוח מאחר ולאחר שרכש מוצר ממוצרים אלה.

יצרנים ויבואנים גדולים של מוצרים רגישים במיוחד בקשר זה – כגון: תרופות או מזון – מבוטחים, רובם ככולם, בחברות ביטוח מתמחות.

אולם, יש יצרנים-ספקים וספקים-יבואנים קטנים יותר, של מוצרים רגישים פחות, המגלגלים, דרך המחיר, פרמיה על הלקוח ומחזיקים בסכומי הפרמיה הנגבים מלקוחותיהם. במילים אחרות, בניגוד למתחייב על פי ה'נוסחה השוללת' נשענים ספקים לא מעטים על המסלול של ביטוח עצמי.

יתר על כן, ספקים של מגוון מוצרים, דוגמת מכשירי חשמל וטלפונים סלולאריים לוקחים על עצמם מחויבויות 'ביטוח' מעל ומעבר לחבות המוצר הבסיסית. יצרנים אלה גובים מן הלקוח פרמיה על ביטוח היתר תמורת התחייבות להבטיח את תפקודם השוטף של המכשירים הנוגעים בדבר. בדרך כלל, נצברת הפרמיה בידי הספקים הפועלים בניגוד למתחייב על פי 'הנוסחה השוללת' כשהם נסמכים על ביטוח עצמי.

בעלי מקצועות "חופשיים" – עורכי דין, רואי חשבון, מהנדסים ואדריכלים ונותני שירותים מקצועיים אחרים המשרתים לקוחות עסקיים ו/או משקי בית חשופים לתביעות של לקוחותיהם על נזקים העלולים להיגרם ללקוח בגין אירוע אקראי, או טעות מקרית או רשלנות מקצועית של בעל המקצוע. במסגרת האחריות המקצועית עלול כל אחד מבעלי המקצוע המנויים לעייל להיתבע על ידי לקוח בגין נזקים אלה.

לפני בעלי המקצוע עומדת, על פי רוב, הברירה בין שני מסלולים:

- מסלול של ביטוח בחברת ביטוח. חברת ביטוח מתמחה מקנה לבעל המקצוע פוליסת ביטוח כנגד תביעות במסגרת האחריות המקצועית. בעל המקצוע משלם פרמיה על הפוליסה ומגלגל את עלות הפרמיה על הלקוח דרך מחיר השירות. תקבולי הפרמיה מצטברים בחברת הביטוח. במקרה של אירוע ותביעה במסגרת האחריות המקצועית מכסה הפוליסה חלק מוגדר של העלות הנגרמת לבעל המקצוע בגין תביעה כזו.

- מסלול אלטרנטיבי. גם במסלול זה מגלם מחיר השירות ללקוח פרמיה על הסיכון הכרוך באחריות המקצועית של בעל המקצוע. אלא שהתקבולים מצטברים בידי בעל המקצוע עצמו. במקרה של אירוע ותביעה במסגרת האחריות המקצועית מכסה בעל המקצוע את מלוא העלות הנגרמת בגין התביעה, ממקורותיו.

בניגוד למתחייב על פי 'הנוסחה השוללת' שבפתיח, המסלול האלטרנטיבי הנדון בזה מקיים את הפרקטיקה של ביטוח עצמי.

מסלול זה של ביטוח עצמי איננו מסלול ריק, כלל ועיקר. אכן, רואי החשבון ועורכי הדין רובם ככולם מבוטחים באמצעות פוליסות של חברות

ביטוח מתמחות. אולם, בניגוד למתחייב על פי 'הנוסחה השוללת' שבפתיח, מצויים נותני שירותים, במיוחד במשרדים הקטנים המשרתים משקי בית, המסתפקים בביטוח עצמי.

יתר על כן, גם המסלול של ביטוח חיצוני, באמצעות חברות ביטוח, איננו נקי מאלמנט של ביטוח עצמי. שכן, פוליסות של חברות ביטוח, במסגרת החבות של ספקי מוצרים ובמסגרת האחריות של נותני שירותים מקצועיים, כוללות סעיפים של השתתפות עצמית.

גובה ההשתתפות העצמית הוא, לעתים קרובות, נושא למשא ומתן בין חברת הביטוח לבין הספק או משרד בעלי המקצוע המבוטחים. הצדדים מוכנים, על פי רוב, להסכים או להשלים עם פרמיה נמוכה יחסית בתמורה לשיעור השתתפות עצמית גבוה יחסית, ולהיפך.

התוצאה הגלויה של המשא והמתן הוא צירוף ספציפי של פרמיה מסוימת ושיעור מסוים של השתתפות עצמית. התולדה הסמויה הוא ההרכב הספציפי של ביטוח באמצעות חברת ביטוח, מחד גיסא וביטוח עצמי, מאידך גיסא.

במילים אחרות, בניגוד למתחייב על פי 'הנוסחה השוללת', **ביטוח בחברת ביטוח מתמחה וביטוח עצמי הם תחליפים הניתנים להמרה זה בזה.**

יש לשער כי הצירוף של ביטוח בחברה מתמחה וביטוח עצמי הנבחרת בפועל הוא היעיל ביותר בעיני הספק המבטח. לפיכך, יישום דווקני של 'הנוסחה השוללת' יגרום למימוש של צירוף נחות, מנקודת ראות זו. (קיומה או העדרה של סתירה בין נקודת ראות זו לנקודת ראות של הצרכן נדון להלן בהקשר של מעורבות שלטונית).

ה. תחלופה בין מסלולי ביטוח – ביטוח כנגד סיכוני רשלנות רפואית

ברשימת בעלי המקצועות החופשיים הנזכרים לעיל לא נזכרו הרופאים שהם, רובם ככולם, שכירי הממשלה, קופות החולים והמוסדות הרפואיים הציבוריים האחרים. הסכמי העבודה הקיבוציים בענף זה מחייבים את המעסיקים הציבוריים של הרופאים השכירים לשאת באחריות המקצועית

של הרופאים הן בפעילותם כשכירי המוסדות הרפואיים הציבוריים הנוגעים בדבר ובמידה מכרעת גם בפעילותם בפרקטיקה הפרטית שלהם. בסך הכול, מערכת הרפואה בישראל נשענת בעיקרה על הממשלה, קופות החולים והמוסדות הרפואיים הציבוריים. גורמים אלה נושאים בסיכוני רשלנות רפואית בגין פעילותו של ציבור הרופאים בישראל. וזאת בדרכים שונות:

- קופות החולים מבוטחות כנגד הסיכונים של רשלנות רפואית של שכיריהן בחברות ביטוח מתמחות, חיצוניות לקופה.
- ל"הדסה" ביטוח מעורב חיצוני ופנימי. הביטוח הפנימי (העצמי) מתנהל במתכונת של קרן ביטוחית, במסגרת התקציבית של המוסד.
- הממשלה מבוטחת כנגד הסיכונים של רשלנות רפואית של שכיריה הרופאים בחברה הממשלתית "ענבל". במילים אחרות, הממשלה מבטחת את עצמה במוסד שהוא פנימי לממשלה.

בסופו של דבר נושאת הממשלה בהוצאות של מכלול המוסדות הרפואיים הציבוריים. בהקשר הזה וכניסיון לשנות את מבנה שוק הביטוח כנגד סיכוני רשלנות רפואית הנשלט כיום על ידי גורם דומיננטי, סבורה הממשלה כי מוטב היה אילו ביטוח האחריות המקצועית של כל הרופאים שכירי המוסדות הציבוריים, ייעשה באמצעות קרן משותפת לממשלה, לקופות החולים ולמוסדות הרפואיים הציבוריים. אם תצא לפועל תכנית כזו של "הלאמת" הביטוח כנגד סיכוני רשלנות רפואית תתקיים במכלול הציבורי כולו הפרקטיקה של ביטוח פנימי.

3. השפעות הרוחב:

א. הביטוח העצמי שריר וקיים

ייתכן כי על רקע תהליכים ארוכי הטווח במישורי הפיתוח, ההתמקצעות וההתמחות יצטמצם תפקידו של הביטוח העצמי (הפנימי) שמחוץ למסגרת של חברות מתמחות. לתהליך כזה עשויים לתרום, בין השאר, כינון של גוף אשר יתמחה בדירוג האשראי של מכלול משקי הבית במדינת ישראל,

והתפתחויות מוסדיות בתחום ביטוח האשראי למשקי בית ובתחומים אחרים.

אולם, הרשימה (החלקית) של תופעות של ביטוח עצמי וביטוח פנימי המוצגת בסעיף 2 לעייל מעידה כי הטווח הארוך טרם הגיע...
בינתיים יש לביטוח העצמי תפקיד חיוני במשק.

- לא בפני כל הספקים ונותני השירותים, ולא בכל העסקאות, פתוחה ההזדמנות לביטוח האשראי או לביטוח מלא של סיכוני חבות המוצר והאחריות המקצועית באמצעות חברות ביטוח מתמחות.
- בשורה ארוכה של עסקאות מסלול הביטוח העצמי (הפנימי) הוא תחליף כשר למסלול הביטוח (החיצוני) בחברה מתמחה.
- בשורה של עסקאות, הביטוח העצמי הוא המסלול המועדף.
- היינו, במסגרת המשקית המוכרת – הביטוח העצמי שריר וקיים.

ב. השפעות רוחב הלכה למעשה

השפעות רוחב עלולות להתפתח בשני נתיבים: נתיב ספונטאני ונתיב שלטוני.

השפעות רוחב ספונטאניות עלולות להשתלשל מן 'הנוסחה השוללת' אם זו תאושש תביעות נגד הסדרי ביטוח עצמי קיימים במשק.

השפעות בגדר הטרדה עלולות להתפתח במידה והתביעות יכוונו כנגד ספקים ונותני שירותים קטנים וחסכניים אשר אינם מזדקקים לפוליסות ביטוח בחברת ביטוח מתמחה אך גובים מלקוחותיהם פרמיות על ביטוח עצמי.

השפעות מפליגות עלולות להתפתח במידה ויכוונו תביעות כנגד הספקים ונותני שירותים הגדולים אשר אינם מזדקקים לפוליסות ביטוח בחברות ביטוח מתמחות ומתבססים על הסדרים פנימיים מובנים של ביטוח עצמי. במקרים אלה צפויים שיבושים משמעותיים.

שיבושים צפויים במידה לא פחותה אם תעורר 'הנוסחה השוללת' שינוי מגמה בהתערבות השלטונית בהסדרי ביטוח עצמי הכרוך בעסקאות של

ספקים ונותני שירותים למשקי בית. שכן, עד כה הייתה התערבות שלטונית כזו נדירה למדי.

ההתערבות עד כה הייתה מוגבלת להסדרים שעניינם נזקים גדולים במיוחד בגין כשל על צד הספק. זאת, כאמור, כיוון שמסלול הביטוח העצמי עלול שלא להבטיח את יכולת הספק או בעל המקצוע לשפות לקוח שנפגע, תבע וזכה בסכום גדול במיוחד. למשל, העסקה הגדולה ביותר של משק בית בישראל היא הרכישה של דירה או בית מגורים. על רכישה כזו מספק שהוא קבלן מוטל חוק המכר (דירות) המחייב את הבטחת הרכישה באחת מכמה דרכים, לרבות ביטוח בחברה מתמחה או בערבות בנקאית. ביטוח עצמי איננו עונה על דרישת חוק המכר.

אולם, התערבות שלטונית כזו איננה מוכרת כלל ביחס להסדרים שעניינם כשל אקראי של הלקוח; קרי, ביטוח עסקה כנגד כשל בעמידה בלוח תשלומים מצד הלקוח. שכן, במקרה זה אין, בדרך כלל, השלכה למסלול הביטוח על רווחתו של משק הבית הלקוח. אולם דווקא כנגד הסדר ממין זה. שהיה חשוף לסיכונים בגין כשלים מצד הלקוח נפסקה 'הנוסחה השוללת'.

על רקע זה, אם תתקבל 'הנוסחה השוללת' כתשתית רעיונית להרחבת המעורבות השלטונית תהיה זו מעורבות שלטונית גורפת. שכן, אם נדרשת מעורבות שלטונית בעסקאות החשופות לסיכונים שהם תוצאה של כשלים אקראיים מצד הלקוח, על אחת כמה וכמה נדרשת מעורבות כזו בעסקאות החשופות לסיכונים שהם תוצאה של כשלים אקראיים מצד הספק או נותן השירות.

השלכות הרוחב של מעורבות כזו, בעת הזאת, תבואנה לידי ביטוי בשיבוש דפוסי הפעילות המשקית בבנקאות המסחרית, באספקת מוצרים ובמתן שירותים.

במילים אחרות, מנקודת ראות של רווחת הציבור אין נפקות ליישום שלטוני של הנוסחה על פיה ללא חברת ביטוח מתמחה אין ביטוח שריר.

לסיכום, ניתן לקבוע ללא היסוס כי ישום דווקני של 'הנוסחה השוללת'
יגרום לשיבושים ניכרים בהתנהלות המערכת העסקית, על הנזקים שיתלוו
לכך.